

Solomons sång

Toni Morrison

Solomons sång

Översättning Märten Edlund

Bokförlaget Forum

I texten förekommer stötande ord och uttryck. Av respekt för verkets konstnärliga integritet och historiska autenticitet har de inte reviderats.

Bokförlaget Forum, Box 3159, 103 63 Stockholm
www.forum.se

Copyright © Toni Morrison 1977
Originalalets titel: Song of Solomon
Översättning: Mårten Edlund
Omslag: Patrik Svensson
Tryckt hos ScandBook Falun, 2026
Första tryckningen
ISBN 978-91-37-16678-0

Pappa

Fädren må sväva
och barnen må känna deras namn

Förord

Kan en svart man flyga? Toni Morrisons roman *Solomons sång* (1977) låter frågan kretsa över läsaren, landa, och komma tillbaka. En vit påfågel släpar sina tunga fjädrar genom dammet. En svart man klättrar upp på en hög höjd och ser ut över dalen han snart ska lämna. Kommer han att kunna lyfta från marken eller från boksidan?

Solomons sång börjar med ett fall och en födsel. I nästan samma ögonblick som försäkringsagenten Mr Smith svingar sig från hustaket på egensydda vingar börjar den höggravida Ruth Dead få värkar, och kort därefter föds Macon "Milkman" Dead den tredje. När Milkman i tidig ålder inser att han lever i en värld i vilken bara flygplan och fåglar kan flyga blir han en sluten, fantasilös pojke, och sedan en självisk ung man. Ingenting är längre meningsfullt för en Milkman som svävar, ensam och oförankrad, genom livet. Det förflutna ligger i mjuk skugga och framtiden är tom och vit. Det krävs en lång resa – både en inre och yttre, både horisontell och vertikal – innan Milkman återigen kan landa med fötterna på marken, och därefter ta språnget upp och ut.

Att vingar, fall och flykt återkommer i *Solomons sång* är

för att Morrison inspirerades av en spridd afroamerikansk sägen som ofta härleds till gullahfolket, en folkgrupp i södra USA. Enligt myten lyfte helt enkelt vissa förslavade afrikaner från plantagen och flög hem igen. Så: tillsammans steg de mot solen, och kedjorna brast och föll till marken, och de djupa molnen dolde dem, och Afrika tog emot dem. Är det möjligt? I berättelserna flög de förslavade afrikanerna oftast i grupp. Man tänker sig dem som en fågelflock, som kråkor eller koltrastar. Kanske finns det en antydning till ett svar där, i idén om kollektivet, i de gemensamma myterna som återspeglar och samtidigt konstruerar verkligheten. Milkmans resa, hans egentliga himmelsfärd, blir en färd in i kollektivet eller gruppen, som i sin tur har makten att göra andra världar möjliga.

På så sätt blir berättelsen om Milkmans vingar också en berättelse om Morrisons författarskap. Sedan debuten *De blåaste ögonen* 1970 har hon varit tydlig med att hon skriver om, och till, svarta amerikaner. Att riktningen i sig är helt nödvändig. ”När svarta författare skriver bör de skriva för mig”, har hon sagt, och menar med det att rasismen som struktur tvingar fram motreaktioner från de författare som drabbas av den, och att det avspeglas i litteraturen de producerar. Om texten mer eller mindre öppet förhåller sig till en vit publik ”handlar [den] inte om mig och är inte till för mig”, insisterar hon. Det är först när man kan vara privat och specifik som man når fram till det allmänna. När den precisa erfarenheten, det exakta uttrycket, fångas in och förmedlas, får texten sina svarta, asymmetriska vingar, och de bär.

Solomons sång kan sägas undersöka berättandets olika

former och funktioner, och många av romanens avgörande ögonblick sker därför när någon avslöjar en hemlighet, eller delar med sig av detaljer om det förflutna, eller sjunger en sång. Men den person vars berättande tillmätts störst tyngd av narrativet är Milkmans faster Pilatus, kvinnan utan navel som sägs ha fött sig själv. Till skillnad från Milkmans familj och vänner representerar nämligen Pilatus en berättande kontinuitet, förankring och generositet. När hon berättar för Milkman om sin döda mors himmelsblå hattband är det inte för att hon vill ha någonting av honom, utan för att hon, sin vana trogen, bara ger. Hennes litteratursyn, om hon hade någon, skulle inte ligga långt från Morrisons: hon talar med och sjunger för sina egna.

Pilatus blir också en sorts gränsvakt mellan liv och död, jord och himmel, framtiden och det förflutna. Det är genom hennes magiska interventioner som Milkman blir till och föds; det är genom hennes pågående samtal med spöket efter sin far som familjehistorien gradvis framträder, i all sin mytologiska komplexitet. Är det möjligt? *Solomons sång* verkar antyda att vissa typer av språk och berättande kan genom gemenskap göras till sanningar, men de har olika makt att omforma och förändra världen i stort. Så: fjortonåriga Emmett Till misshandlas till döds och de vita mördarna går fria. ”Det sägs att Till hade en kniv”, säger karaktären Freddie, och får omedelbart svaret: ”Det säger dom alltid. Om han hade haft ett paket tuggummi så skulle dom ha svurit på att det var en handgranat.” Trayvon Martin bär på ett paket Skittles och en vattenmelonjuice när han skjuts ihjäl 2012, sjutton år gammal. Även hans mördare går fri. I vilken

värld är det mer möjligt än att en svart man, om han tar sats, kan kliva över molnen?

När Pilatus, som ung, frågar sig hur svarta ska kunna resa i USA med tanke på begränsningarna hon möter får hon ett skrattande svar: ”Det är inte meningen att dom ska åka nånstans.” I Morrisons böcker gör de det ändå. Ensamma, i grupp, före eller just efter dödsögonblicket, lösgör de sig från fälten och kommer hem.

Judith Kiros, mars 2026

FÖRSTA DELEN

I

FÖRSÄKRINGSAGENTEN VID NORTH Carolina Mutual Life Insurance lovade att flyga från sjukhuset Barmhärtigheten till andra sidan av Lake Superior. Två dagar före detta evenemang satte han upp ett meddelande på dörren till sitt lilla gula hus.

Klockan tre på eftermiddagen den 18 februari 1931 kommer jag att lyfta från sjukhuset Barmhärtigheten och flyga bort på egna vingar. Förlåt mig. Jag har älskat er alla.

Robert Smith
Försäkringsagent

Mr Smith samlade inte lika stor publik som Lindbergh hade gjort fyra år tidigare – inte mer än fyrtio eller femtio personer infann sig – eftersom klockan redan var elva på morgonen den onsdag han hade valt för sin flygtur innan någon läste meddelandet. Vid den tiden på dagen och mitt i veckan arbetade djungeltelegrafan långsamt. Barnen var i skolan, männen på sitt arbete och de flesta av kvinnorna var i färd med att spädda

på sig sina korsetter och göra sig klara att gå och höra efter vilka spinkbitar och inälvor slaktaren möjligen hade att ge bort. Bara de arbetslösa, de egna företagen och de mycket unga var på plats – avsiktligt, eftersom de hade hört talas om det, eller oavsiktligt, eftersom de just i rätta ögonblicket råkade befinna sig vid sjöänden av Inte Läkargatan, ett namn som postverket vägrade att acceptera. På stadskartorna hette gatan Mains Avenue, men stadens ende färgade läkare hade bott och dött på den gatan och när han flyttade dit 1896, började hans patienter, av vilka inga bodde på gatan eller ens i närheten av den, kalla den för Läkargatan. Senare, när andra negrer flyttade dit och när posttjänsten blev en populär metod att sända meddelanden av olika slag, började det komma brev från Louisiana, Virginia, Alabama och Georgia adresserade till personer med husnummer på Läkargatan. Posttjänstemännen skickade tillbaka dessa brev eller lät dem gå vidare till avdelningen för obeställbara försändelser. Och 1918, när färgade män inkallades till krigstjänst, uppgav några av dem på rekryteringsbyrån sin adress som Läkargatan. På så sätt fick namnet en halvofficiell status. Vissa av stadens lagstiftare, vilkas omsorg om de rätta namnen och bevarandet av stadens rämärken utgjorde deras huvudsakliga politiska intresse, såg till att ”Läkargatan” aldrig användes i några officiella sammanhang. Och eftersom de visste att bara befolkningen på Southside höll fast vid den lät de sätta upp affischer i butikerna, raksalongerna och restaurangerna i denna del av staden, med innebörd att den aveny som löpte i nord-sydlig riktning från Shore Road längs sjöstranden till korsningen av Route 6 och 2 mot Pennsylvania, samt även löpte parallellt med och

mellan Rutherford Avenue och Broadway, alltid hade burit och alltid skulle bära namnet Mains Avenue och inte Läkargatan.

Detta var en utomordentligt förnuftig kampanj eftersom den gav befolkningen på Southside möjlighet att hålla minnet levande samtidigt som den tillfredsställde stadens lagstiftare. De kallade den Inte Läkargatan och var benägna att kalla sjukhuset i områdets norra del för sjukhuset Obarmhärtigheten eftersom det dröjde ända till 1931, dagen efter mr Smiths hopp från sjukhuset, innan den första färgade kvinnan fick föda sitt barn inom dess murar och inte på dess trappa. Anledningen till sjukhusets tillmötesgående mot just denna kvinna var inte den att hon var enda barnet till denne svarte läkare, för under hela sin praktik hade han aldrig beviljats sjukhusprivilegier och bara två av hans patienter togs överhuvudtaget in på Barmhärtigheten, och båda dessa var vita. För övrigt hade läkaren vid det laget redan varit död i många år. Det måste ha varit mr Smiths hopp ovanför deras huvuden som fick dem att ta emot henne. Vare sig den lille försäkringsagentens övertygelse att han kunde flyga bidrog till platsen för hennes nedkomst eller ej så bidrog den i varje fall till tidpunkten.

När den döde läkarens dotter såg mr Smith komma fram bakom kupolen precis som han hade lovat, med sina blå sidenvingar svepta runt bröstet, då tappade hon sin täckta korg så att de konstgjorda rosenbladen av röd sammet föll ut. De fångades upp av vinden och flög åt alla håll och många hamnade i de små snödrivorna. Hennes halv vuxna döttrar rusade omkring och försökte få tag i dem medan

deras mor stönade och höll sig under magen med båda händerna. Rosenbladsjakten väckte åtskillig uppmärksamhet, vilket däremot inte var fallet med den havande kvinnans stönanden. Alla visste att flickorna hade ägnat timme efter timme åt att rita upp, klippa och sy den dyra sammeten och att Gerhardt's Department Store genast skulle förkasta alla rosenblad som var smutsiga.

En lång stund var allting glatt och trevligt. De vuxna hjälpte till med att samla in rosenbladen innan de blev genomvåta – nappade åt sig dem i luften eller plockade försiktigt upp dem ur snön. Och de mycket små barnen kunde inte bestämma sig för ifall de skulle titta på mannen i blått uppe på taket eller de små röda tygbitarna som lyste på marken. Deras problem löstes när en kvinna plötsligt började sjunga. Hon stod med ryggen mot folkhopan och till skillnad från läkardottern var hon mycket fattigt klädd. Den senare hade en snygg grå kapp med den vanliga rosetten på magen, svart klockhatt och pampuscher. Den sjungande kvinnan hade en virkad sjömansmössa djupt nerdragen i pannan. Hon hade svept in sig i en gammal filt i stället för en vinterkappa. Hon hade huvudet på sned och blicken riktad mot mr Robert Smith medan hon sjöng med en kraftig kontraalt:

*O Sugarman done fly away
Sugarman done gone
Sugarman cut across the sky
Sugarman gone home...*

Några få av de cirka femtio personer som hade samlats knuffade varandra i sidan och fnittrade. Andra lyssnade som om det var det stödjande och förklarande pianoackompanjemanget till en stumfilm. De stod på så sätt en stund utan att någon av dem ropade till mr Smith. Allas tankar kretsade kring en eller annan obetydlig händelse i den närmaste omgivningen ända tills en del av sjukhuspersonalen kom ut.

De hade stått i fönstren och tittat – till en början med lätt nyfikenhet, och sedan när folkhopen tycktes växa och närma sig sjukhusmurarna, betraktade de utvecklingen med oro. De undrade om det var fråga om något sådant som brukade organiseras av vissa föreningar som ville höja de svartas ställning i samhället. Men när de varken såg några plakater eller några talare så vågade de sig ut i kylan – vitrockade läkare, mörk-kostymerade tjänstemän och tre sköterskor i stärkta blusar.

Åsynen av mr Smith och hans stora blå vingar hejdade dem ett ögonblick, likaså kvinnans sång och de kringströdda rosorna. Några av dem fick en kort stund för sig att det möjligen var fråga om någon form av andakt. Philadelphia, där fader Divine härskade, låg inte alls långt borta. Kanske de unga flickorna med blomsterkorgarna var två av hans jungfrur. Men en guldtandad mans skratt återförde dem till verkligheten. De slutade att dagdrömma och började snabbt dela ut order. Deras rop och fläng orsakade stor förvirring där det tidigare bara hade varit några män och ett par flickor som jagade sammetsrosor och en kvinna som sjöng.

En av sköterskorna hoppades få lite ordning i oredan. Hon granskade därför ansiktena runt omkring tills hon fick syn på

en fet kvinna som såg ut som om hon skulle kunna förflytta jorden om hon bara ville.

”Ni där”, sa hon och närmade sig den feta kvinnan. ”Är det här era barn?”

Den feta kvinnan vred långsamt på huvudet medan hon nonchalant höjde ögonbrynen. När hon sedan såg varifrån rösten kom sänkte hon ögonbrynen igen.

”Förlåt?”

”Skicka nån till akuten. Be honom säga åt vakthavande att komma hit genast. Den där pojken kan gå. Den där.” Hon pekade på en kattögd pojke på fem eller sex år.

Den feta kvinnan lät blicken glida längs sköterskans finger och tittade på pojken som hon pekade på.

”Guitar”, sa hon.

”Vad då?”

”Guitar.”

Sköterskan tittade på den feta kvinnan som om hon hade talat grekiska. Sedan slöt hon munnen, tittade än en gång på den kattögda pojken, flätade ihop fingrarna och uttalade de följande meningarna mycket långsamt.

”Hör på nu. Gå runt huset till vaktkontoret. Där står det Akutintag på dörren. A-K-U-T-I-N-T-A-G. Men vakten är där. Säg åt honom att komma hit – så fort som möjligt. Skynda dig nu. Skynda dig!” Hon flätade isär fingrarna igen och gjorde skyfflande rörelser med händerna i den vinterkalla luften.

En man i brun kostym kom emot henne med vit andedräkt. ”Brandbilen är på väg. Gå in igen. Annars fryser ni ihjäl.”

Sköterskan nickade och skyndade huttrande därifrån.

”Tror du han kommer att hoppa?” sa pojken till den feta damen.

”En dårfink kan man vänta sig vad som helst av.”

”Vem är han?”

”Försäkringsagent. En dårfink.”

”Vem är hon som sjunger?”

”En stackars fattig kvinna, mitt barn.” Men hon log när hon tittade på den sjungande kvinnan, så den kattögda pojken lyssnade till hennes sång med minst lika stort intresse som han ägnade mannen med de flaxande vingarna uppe på sjukhustaket.

Folkhopen började bli lite nervös nu när vakten hade tillkallats. Alla kände mr Smith. Han kom hem till dem två gånger i månaden för att inkassera en dollar och sextioåtta cent och på ett litet gult kort anteckna både datum och deras veckoinbetalning på åttiofyra cent. De låg alltid cirka en halv månad efter och pratade ständigt med honom om att betala i förväg – sedan de först irriterat hade frågat honom varför han kom tillbaka så fort.

”Är ni redan här igen? Jag har ju nyss blivit av med er.”

”Jag är trött på att se er. Faktiskt riktigt trött.”

”Jag visste det. Så fort jag har en slant sparad så kommer ni hit. Säkert som döden själv. Vet FBI vad ni håller på med?”

De drev med honom, skällde ut honom, bad sina barn säga åt honom att de var ute eller sjuka eller hade rest till Pittsburgh. Men samtidigt var de mycket rädda om sina små gula kort – la försiktigt ner dem i skokartongen tillsammans med hyreskvitton, äktenskapsbevis och utgångna legitima-

tionskort. Mr Smith log under hela proceduren och lyckades nästan hela tiden hålla blicken fäst vid kundens fötter. Han hade snygg kostym i sitt arbete, men hans hus var inte bättre än deras. Efter vad de visste hade han aldrig en kvinna och sa aldrig mer än ett och annat "Amen" när han var i kyrkan. Han slog aldrig någon och syntes aldrig efter mörkrets inbrott, så de förmodade att han var en hygglig karl. Men han var starkt llerad med sjukdom och död, något som dock inte märktes på den bruna bilden av North Carolina Mutual Life Building på baksidan av deras gula kort. Hoppet från taket på Barmhärtigheten var det intressantaste han hade företagit sig. Ingen hade misstänkt att han hade så mycket kurage i sig. Vilket bara visar hur lite man egentligen vet om folk, viskade de till varandra.

Den sjungande kvinnan dämpade rösten och medan hon nu gnolade melodin gick hon genom folkhoppen fram till rosendamen som fortfarande höll händerna under magen.

Hon rörde lätt vid hennes armbåge. "Ni borde gå in och värma er", viskade hon. "Det kommer en liten fågel hit i morgon."

"Åh?" sa rosendamen. "I morgon?"

"Just det."

"Det är omöjligt", sa rosendamen. "Det är för tidigt."

"Inte alls. Precis lagom."

Kvinnorna tittade varandra djupt i ögonen när ett högt sorl steg upp från folkhoppen – ett slags böljande åååå-ljud. Mr Smith hade tappat balansen ett ögonblick och försökte tappert hålla sig fast i en träpinne som stack ut från kupolen. Kvinnan började genast sjunga igen:

O Sugarman done fly

O Sugarman done gone...

Borta på stationen hade brandmännen dragit på sig överrockarna, men när de kom fram till Barmhärtingheten hade mr Smith sett rosenbladen, hört musiken och kastat sig ut i luften.

Följande dag föddes för första gången ett färgat barn på sjukhuset Barmhärtingheten. Mr Smiths blå sidenvingar hade nog satt sina spår, för när den lille pojken vid fyra års ålder upptäckte samma sak som mr Smith tidigare hade kommit underfund med – att bara fåglar och flygplan kunde flyga – förlorade han allt intresse för sig själv och omvärlden. Tanken på att han skulle bli tvungen att leva utan denna enda gåva gjorde honom dyster till sinnes och så fantasilös att han verkade dum till och med för de kvinnor som inte avskydde hans mor. De som gjorde det, och som tackade ja till hennes tejudningar och var avundsjuka på läkarens stora mörka tolvrumsvilla och den gröna bilen, kallade honom ”besynnerlig”. De andra, de som visste att villan var mer fängelse än palats och att Dodgen bara användes vid söndagsutflykter, tyckte synd om Ruth Foster och hennes färglösa döttrar och kallade hennes son ”djup”. Till och med gåtfull.

”Föddes han med segerhuva?”

”Du borde ha torkat den och lagat te av den som han kunde dricka. Annars kommer han att se spöken.”

”Tror du på det där?”

”Nej, det gör jag inte, men det är vad dom gamla säger.”